O’ZBEKISTON RESPUBLIKASI
XALQ TA’LIMI
VAZIRLIGI
A.QODIRIY NOMIDAGI
JIZZAX DAVLAT PEDAGOGIKA
INSTITUTI

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ХАЛҚ ТАЪЛИМИ
ВАЗИРЛИГИ
А.ҚОДИРИЙ НОМИДАГИ
ЖИЗЗАХ ДАВЛАТ
ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУТИ

BOShLANG`ICH TA'LIM NAZARIYASI VA AMALIYOTI KAFEDRASI

«Himoya qilishga ruxsat beraman»
Boshlang’ich ta’lim pedagogikasi fakulteti dekani
__________ dots. Rabbimov M.T.
«___» _____________ 2012 y.

5141600 – boshlang’ich ta’lim va sport tarbiyaviy ish yo’nalishi bo’yicha bakalavr darajasini olish uchun

«Xalq pedagogikasida mehnat tarbiyasi vositasida o`quvchilarni kasbga yo`naltirish usullari» mavzusida bajarilgan

BITIRUV MALAKAVIY IShI

Bajaruvchi: Boshlang’ich ta’lim pedagogikasi fakulteti IV kurs talabasi Asanboyeva G

Ilmiy rahbar: **prof. O`.Tolipov**

Ishni himoyaga tavsiya etaman: _______ ___________________________
(imzo) (ilmiy rahbar ismi va sharifi)

BMI «BTN va A » kafedrasi yig’ilishining qarori bilan (Qaror № , 2012 y.) himoyaga tavsiya etilgan.

Kafedra mudiri: __________________ _______
(ismi va sharifi) (imzo)

JIZZAX– 2012

R E J A:

KIRISH ....

I BOB. XALQ PEDAGOGIKASIDA MEHNAT TARBIYASI VA ULAR ASOSIDA O`QUVCHILARNI KASBGA YO`NALTIRISH, MEHNATSEVARLIK XISSINI TARBIYALASH……………………………

1.1. Mehnat tarbiyasi — xalq pedagogikasining bosh mavzusi……………………..

1.2 Xalq pedagogikasida xalq mehnatining shakllari, usullari va mazmuni………...

1.3. Xalqning mehnatga va mehnat o`o`rollarita bo`lgan munosabati………………

II BOB. XALQ PEDAGOGIKASIDA KASBGA YUNALTIRISH ISHIDA KO`LLANILADIGAN METOD VA VOSITALAR……………………………..

2.1. Kasbga yunaltirish ishida ko`llaniladigan metod va vositalar…………………..

2.2. O`quvchilarni mexnatsevarlik ruhida tarbiyalashda, xalo` milliy bayramlarining o`rni………………………………………………………………

2.3. Mexnat tarbiyasi shaxsni kamolga etkazishda va xayotga tayyorlashda muhim pedagogik omildir…………………………………………………………………

XULOSALAR...

ADABIYOTLAR RO`YXATI..

KIRISH

MBI mavzusining dolzarbligi. O`zbekistonning ijtimoiy iqtisodiy xayotdagi barcha o`zgarishlar, ularning bozor iqtisodiyotiga o`tish jarayonidagi isloxatlar ta'lim tarbiya mazmun-moxiyatiga shaxs mafkurasiga o`z ta'sirini ko`rsata boshladi.

O`zbekiston Respublikasining “Ta'lim to`g`risidagi” qonunning 6 – moddasida “Davlat ta'lim standartlari umumiy o`rta, o`rta maxsus, kasb xunar, oliy ta'lim mazmuni va sifatiga quyiladigan minimal talablarni belgilaydi” deyiladi.

Boshlang`ich ta'lim uzluksiz ta'lim tizimining muxim bo`g`ini bo`lib, Prezident I. A. Karimov ta'kidlaganidek “Vaxolanki, bolaning dunyo qarashi, didi, saloxiyati shakllanadigan boshlang`ich sinflarga eng etuk, eng tajribali murabbiylar biriktirilib qo`yilishini oddiy mantiqning o`zi talab etadi.

Zamonaviy boshlang`ich ta'limning o`zi nimadan iborat bo`lishi kerak? Bola 1- 4- sinflarda qanday bilimga ega bo`lishi lozim? Ularning tarbiyasi qanday bo`lishi kerak? Shu masalalarga javob topishi lozim”.

Yangi asr o`qituvchisini tayyorlashda uning pedagogik-psixologik va intellektual salohiyat bo`yicha chuqur bilimga egaligi, innovatsion ta'lim te bo`yicha chuqur bilimga egaligi, innovatsion ta'lim texnologiyalari, ta'limning interfaol usullari va ilg`or samarali metodlariga oid ijodiy faollikni oshirishning samarali usullaridan xabardor bo`lishi muhim ahamiyat kasb

etadi. Bu borada Muhtaram Prezidentimiz I.A.Karimov o`zining **«Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi, O`zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo`llari va choralari»** asarida O`zbekistonda qabul qilingan o`ziga xos islohot va modernizatsiya modeli orqali amalga oshirish lozimligini ta'kidlagan[1]. Buni ta'minlash bo`lajak mutaxassislarni va ilmiy-pedagogik xodimlarni zamonaviy talablar asosida tayyorlashni taqozo etadi. Bu muhim vazifani hal qilishning samarali yo`llaridan biri mutaxassislarni ilmiy tadqiqot metodologiyasi bilan shug`ullana oladigan qilib tayyorlashdan iboratdir. Ushbu muammo echimini ham muhtaram Prezidentimiz o`zining **«Yuksak ma'naviyat – engilmas kuch»** asarida "...farzandlarimizni mustaqil va keng fikrlash qobiliyatiga ega bo`lgan, ongli, yashaydigan komil insonlar etib voyaga etkazish – ta'lim-tarbiya sohasining asosiy maqsad va vazifasi bo`lishi lozim," deb ta'kidladi[2].

Umumiy o`rta ta'lim maktablarida o`quvchilarni mustaqil xayotga, Vatanimizning ongli bunyodkorlarini tarbiyalab, ularda milliy urf odatlarimizga, an'analarimizga, udumlarimizga hurmat xissini shakllantirish , milliy va umumbashariy qadriyatlarimizni chuqur anglashga o`rgatish, ularni xurmat qilish , berilgan xar bir topshiriqni puxta va aniq bajarishga, o`z xulqi va burchi oldida yuksak ma'sulyatni sezishga, bugungii jamiyatimizga munosib voris bo`lishga, xaqiqiy inson bo`lib etishish kabi fazilatlarni tarkib

---

[1] I.A.Karimov. Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi, O`zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo`llari va choralari. - Тошкент: O'zbekiston,2009. – б.7.
[2] I.A.Karimov. "Yuksak ma'naviyat – engilmas kuch. Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – b.-61.

topishiga olingan nazariy bilim, amaliy ko`nikma va malakalarni xayotga tadbiq etishni davr taqozo etmoqda.

Umumiy o`rta ta'limning ishlab chiqarish bilan uzviy jixatlarini aniqlash natijasida yuqori malakali mutaxassislarga bo`lgan extiyoj ortib bormoqda mazkur extiyoj zamirida o`qitish uslublarini takomillashtirish ta'lim nazaryasining amaliyot bilan uzviyligi xamda didaktikaning ilmiylik , tizmlilik ketma- ketlik, izchillik va ko`rgazmalilik kabi tamoillarni bog`lash birinchi o`ringa chiqdi. Xaqiqatdan xam ta'lim –tarbiya mazmuni pisixologiya, pedagogika, didaktika kabi fanlarning muxim xususiyatlarni xisobga olib, o`quvchining real bilish qobilyatini  o`rganish dolzarb mavzuga aylanib boryapti.

O`tmishda ota onalar bola yoshlikdan mexnatga o`rgatilmasa unda mexnatga qiziqish uyg`otilmasa katta bo`lganda mustaqil xayot kechira olmasligini , dangasa va ishyoqmas bo`lib qolishni yaxshi bilganlar. Shu bois ular bolani yoshlikdan turli ijtimoiy , foydali va unumli ishlarga jalb qilishda eng avvalo , mexnatning faqat moddiy jixatini emas , balki tarbiyaviy axloqiy va ma'naviy axamiyatini xisobga olganlar . Ota – onalar bolariga jinsiy xususiyatlariga qarab topshiriq berishni mexnat tarbiyasida asosiy qoida deb bilganlar. qizlar uy ro`zg`or ishlarini bajarishda – kiyim bichim tikish , ovqat pishirish , uyni ozoda tutish, uy xayvonlariga qarash, kir yuvish, mexmon kelganda dasturxon yozish kabi ishlarga o`rgatilgan. O`g`il bolalar esa

ro`zg`ordagi og`ir ishlarni bajarishga, o`tin yorish, mollarga em xashak tayyorlashbilan shug`ullanganlar, qo`sh xaydash va boshqa yumushlarda ko`maklashganlar.

Boshlang`ich sinf o`quvchilariga ta'lim tarbiya berishda mexnat an'analariga ijobiy munosabat o`yg`otish muxim axamiyatga ega. Shu bois bu ma'sulyatli ishni amalga oshirishda boshlang`ich sinf o`quvchilarining e'tiborini ijtimoiy foydali mexnatga tortish, ularda qiziqish va ijodiy intilish ko`nikmalrini shakllantirish, bizningcha ularni kasblarga yo`naltirishning turli shakl va usullaridan foydalanish – xalq pedagogikasi muammolaridan biri qilib belgilanishi kerak.

Boshlang`ich sinf o`quvchilarini ilmiy kasblar bilan tanishtirib borish jarayonida ularning mexnatga qiziqish faoliyatini taxlil qilish nazarda tutilgan. Mazkur muammo dolzarbligini xal etishda pedpgogika fani bilan bir qatorda mexnat ta'limi , psexologiya fanlarining nazariy va amaliy xulosalari umumlashtirilib, boshlang`ich sinf g`quvchilari uchun mexnat an'analariga qiziqtirishni shakllantirish bo`yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar tayyorlashni taqozo etadi.

Xozirgi kunda o`quvchilarning ijtimoiy mexnatga bo`lgan qiziqishini shakllantirishda mexnat ta'limining ba'zi yo`nalishlarida matematika, biologiya, kimyo, fizika va boshqa umumta'lim  fanlarining nazariy asoslarini amaoliyotda qo`llash, shuningdek mexnat tarbiyasini yoshlik davrdan

boshlab olib borish zaruriyatini yuzaga keltirmoqda.

**Muammoning o`rganganlik darajasi.** Al Xorazmiy , Al Buxoriy , Farobiy, Al Farg`oniy, At – Termiziy, Ibn Sino, Beruniy, Axmad Yassaviy, Yusuf Xos Xojib, Alisher Navoiy, Bobur kabi buyuk mutafakkirlar tomonidan yaratilgan noyob asarlarda bolalarni yoshligidan boshlab mexnat an'analariga qiziqtirish mazmuni o`z tasdig`ini topgan.

Markaziy Osiyoda yashab ijod etgan buyuk mutafakkirlar ilmiy merosinig muayyan qismini ta'lim tarbiya, xususan , mexnat tarbiyasiga oid ma'lumotlar tashkil etadi. Shu boisdan yondashilganda o`tmish xalq adabiyotida yaratilgan qaxramonlarni ulug`lash vaqti keldi. Masalan, To`maris Shiroq , Spetamen , Jaloliddin Magnuberdi, Temur Malik, Ulug`bek , Bobur va boshqa bobokalonlarimizning xayot yo`llarini boshlang`iyach sinf o`quvchilarida yoshlikdan boshlab xalq qaxramonlariga xurmat bilan qarash ularni ezozlash, mexnat an'analariga qiziqish milliy va umumbashariy qadriyatlarini tiklash kabi tuyg`ularni uyg`otish zarur.

Bugungi o`quvchi yoshlarimizda “Go`ro`g`li”, “Alpomish”, “Oybarchin”, “Ravshan”, “Avazxon”, “Xasanxon”, “Kuntug`mish” singari xalq dostonlari qaxoamonlari xaqida gapirib xalq og`zaki ijodi namunalarida aks etgan mexnat an'analarining ijobiy tomonlarini ular ongiga singdirish yoki ulardan ibrat olish namunalarini boshang`ich sinf o`quvchilariga o`rgatmoq maqsadga muvofiq.

Mexnat va politexnik yo`nalishlari bo`yicha pedagog olimlardan P.R.Atutov, K.Sh.Axiyarov, L.F.Axmatov, S.M.Batishov, Yu.K.Vasil'ev, V.A.Polyakov, A.I.Vorab'ev, E.T.Choriev, U.Nishonalievlar psixolog olimlardan mazkur muammoning ayrim yo`nalishlariga oid tadqiqot ishlarini L.I.Bojaovich, A.G.Kovaliev, A.N.Leon'ev , A.E.Petoroviski, V.V.Davedov, M.G.Taychenov, M.G.Davletshen sottsologiyalaridan V.A.Andeereva, I.B.Shchatkin, V.P.Fevanov o`zbek pedagog olimlaridan R.X.Djuraev, O.Xayitovlarning olib borgan ilmiy tadqiqot ishlari etiborga molik. Ammo ular ilmiy tadqiqott ishlarida mexnat va ta'lim tarbiyasini xamda ijtimoiy foydali , unumli mexnat mazmunini , uning shakli va uslublarini umumiy xolda asoslanganlar . Lekin boshlang`ich sinqlarda jismoniy tarbiya darsini mexnat ta'limiga bog`lab o`quvchilarni mexnat an'analariga qiziqtirish, ular faoliyatini shu asosda shakllantirish bo`yicha aloxida ilmiy tadqiqot ishi olib borilmagan. Demak MBIning maqsadini shakllantirish, mexnat darslarini tashkil etishda mexnat an'analarining o`rni va roliga aloxida e'tiborini qaratish zarur.

Mazkur tadqiqot muammosining ilmiy kostseptsiyasi P.R.Atutov, A.I.Vorob'ev, A.E.Klemov, R.A.Mavlonova, U.Nishonaliev, S.Ochilov, O`.Q.Tolepov, O.Xaietov, M.E. Xaydarov, I.T.Chorievlarning nazariy va amaliy yo`nalishlari asosida shaxs kamolotini o`rganishda boshlang`ich debocha beb tanlandi .

MBI obekti: boshlang`ich sinf o`quvchilarida mexnat tarbiyasi vositasida kasbga yo'altirishshni shakllantirish.

MBI predmeti: boshlang`ich sinflarda mexnat ta'limini fanlar aro bog`lab o`qitish orqali boshlang`ich sinf o`quvchilarida mexnat tarbiyasi vositasida kasbga yo'altirishsh faoliyatini shakllantirish shakllari, uslublari, yo`llari va vositalari.

MBIning maqsadi: boshlang`ich sinf o`quvchilarida mexnat tarbiyasi vositasida kasbga yo'altirishshda ta'lim tarbiyaning turli shakl va uslublaridan foydalanishning pedagshogik shart- sharoitlarini ishlab chiqish.

MBIning ilmiy farazi: boshlang`ich sinf o`quvchilarida mexnat tarbiyasi vositasida kasbga yo'altirishshda o`quv jarayonlari shakl va uslublarining boshqa fanlar bilan bog`liqligi xisobga olinganda;

- mexnat ta'limi dasturi va o`quvi rejalarida milliy , mintaqaviy xususiyatlarining mavzularda aks etganda ;

- mexnat ta'limiga doir darsliklar, o`quv uslubiy qo`llanmalar, dars ishlanmalari, tavsiyanomalarni ilmiy kadrlarga doir tarqatmalarni didaktik materiallar bilan boyitilganda;

- ilmiy kasblarga moslab o`quvchilarning yosh xususiyatlarini xisobgap olgan xolda so`rovnoma savollari va testlar o`tkazilganda;

- milliy kasblarga loir tushunchalarni shakllantirish uchun yozgi mexnat – roxat oromgoxlarida o`quvchilarning mexnat ma'limidan va boshqa

fanlardan olgan nazariy bilimlarini amaliyotda qo`llay olishlari uchun maxsus o`quv rejalari ishlab chiqilganda ;

- mexnat an'analariga amaliy kasblarga xurmat, mexnat an'analari qadriga etish kabi tushunchalarni o`quvchilarda shakllantirish bo`yicha tadbirlar ishlab chiqilganda;

- o`quvchilarga mexnat an'analariga qiziqish orqali bozor iqtisodiyotining nazariy va amaliy jixatlarini tushuntirish , ularga mexnatnin6g tagi roxat ekanligini anglatish kishilar mexnatini qadrlash, biror kasb egasi bo`lganda , uni xar tomonlama taxlil etish ishlari tashkil etilganda tadqiqot muommosiningt echimi topilishi mumkun.

MBI maqsadi va ilmiy farazidan kelib chiqib, kuyidagi vazifalar belgilandi:

1. Bozor iqtisodiyoti sharoitida boshlang`ich sinf o`quvchilarida mexnat tarbiyasi vositasida kasbga yo'altirishshni shakllantirish.

2. Boshlang`ich sinf o`quvchilarida mexnat tarbiyasi vositasida kasbga yo'altirishga doir tushunchalar mazmuni, shakl va uslublarini mexnat darslarida ishlab chiqish va uni amaliyotda qo`llash yo`llarini izlab topish.

3. Boshlang`ich sinf o`quvchilarida mexnat tarbiyasi vositasida kasbga yo'altirishshga doir uslubiy ishlanma tavsiyalar tayyorlash.

4. Boshlang`ich sinf o`quvchilarida mexnat tarbiyasi vositasida kasbga yo'altirishs tizimini ishlab chiqish .

5. Tadqiqotni boshlagich sinflarda pedagogik tajriba –sinov o`tkazish orqali ilmiy asoslash va o`quvchilarda mexnat tarbiyasi vositasida kasbga yo'altirishshga bo`lgan qiziqishni shakilatirish bo`yicha uslubiy tavsiyaalar ishlab chiqish.

MBIning ilmiy yangiligi va nazariy axamyati. I-IV sinf o`quvchilarda mexnat tarbiyasi vositasida kasbga yo'altirishga qiziqishni shakilantirishnining pedagogig samarasi xamda uni amaliyotga joriy etish shakllari va uslubiy tavsiyalar, boshlang`ich sinflarda faoliyat ko`rsatayotgan o`qituvchilar uchun darslarda mexnat an'analaridan foydalanish tizimi ishlab chiqildi xamda I-IV sinf o`quvchilarida mexnat tarbiyasi vositasida kasbga yo'altirishshni shakllantirishning didaktik va uslubiy samaradorligi matematik statistika uslublaridan foydalanib asoslanadi.

MBIning amaliy axamiyati. I-IV sinf o`quvchilarida mexnat an'analariga qiziqish faoliyatini shakllantirish shakl va uslublari bo`yicha tavsiyalar ishlab chiqildi; o`quv rejalariga o`quvchilarni mexnat an'analariga qiziqtirish faoliyatini shakllantirish bo`yicha qo`shimcha materiallar kiritish tavsiya etiladi; tadqiqot natijalaridan boshlang`ich sinf o`qituvchilari uchun uslubiy qo`llanma sifatida foydalanish tavsiya qilindi; Pedagogik kengashida uslubiy tavsiyalar sifatida foydalanish bo`yicha qaror qabul qilinishiga erishildi; boshlang`ich sinf o`quvchilarida mexnat an'analariga qiziqish faoliyatini, mexnat ta'limi mazmunini kelajakda takomillashtirish zarurligi

ko`rsatib o`tildi; uslubiy tavsiyalardan maxsus kurslarda, darslarda, darslardan tashqari to`garaklarda, mexnat–roxat oromgoxlarida foydalanish mumkunligi ilmiy asoslandi.

MBIning amaliyotga tatbiq etilish natijalari. Ishlab chiqilgan ilmiy xulosa va tavsiyalar, shuningdek, MBI materiallaridan pedagogika oliy ta'lim muasssasalari, boshlang`ich ta'lim metodikasi fakul'tetlarining o`quvchilari, umumta'lim maktablari boshlang`ich sinf o`qituvchilari, ota-onalarga mo`ljallangan o`quv-uslubiy qo`llanmalar yozishda foydalanish mumkin.

MBIning nazariy metodologik asosi bo`lib, O`zbekiston Respublikasi Konstituttsyasi, O`zbekiston Respublikasining "Ta'lim to`g`risida"gi va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to`g`risidagi "gi qonunlari, Prezident I. A. Karimov asarlari, ma'ruzalari, Vazirlar Maxkamasining xalq ta'limiga doir qarorlari, Xalq ta'limi Vazirligining mexnat ta'limi va tarbiyasiga oid buyruqlari , meyoriy va xuquqiy xujjatlari xamda pedagogika psixologiya fanlari yo`nalishida ilmiy axamiyatga ega bo`lgan xujjatlar, Markaziy Osiyo mutaffakkirlarining mexnat tarbiyasi to`g`risidagi fikrlari xizmat qildi.

MBI usullari: tadqiq qilinayotgan ob'ekt tavsifi, tadqiqot maqsadi va vazifalari xamda yozma va og`zaki manbalar tizimi ilmiy – pedagogik uslublardan foydalanib yoritish;

-falsafiy, psixologik, pedagogik, didaktik, etnopedagogik, uslubiy adabiyotlar taxlili;

- xukumat qarorlarining ta'lim – tarbiya jarayoniga joriy qilinish tamoyillarini organish;

- taqqoslash va taxlil qilish;

- kuzatish , pedagogik nazorat ;

- pedagogik tajriba – sinov;

- matematik statistika ;

-natijalarni umumlashtirish.

Ximoyaga quyidagi xolatlar olib chiqiladi:

- I – IV sinf o`quvchilarida mexnat tarbiyasi vositasida kasbga yo'altirish bo`yicha tayyorlangan materiallar mazmuni;

- I – IV sinf o`quvchilarida mexnat tarbiyasi vositasida kasbga yo'altirishni shakllantirish tizimi;

- I – IV sinf o`quvchilarida mexnat tarbiyasi vositasida kasbga yo'altirish bo`yicha tayyorlangan uslubiy qo`llanma darslar ishlanmalari va uslubiy tavsiyalar;

- pedagogik tajriba – sinov natijalari, ilmiy xulosa va tavsiyalar.

MBI natijalarining ishonchligi va asoslanganlik darajasi. Mazkur muammoga metadologik, uslubiy, psixologik, pedagogik, didaktiv yondashuv, tadqiqotning maqsadi, vazifalari xamda ilmiy farazi va ilmiy yangiligiga mos uslublardan foydalanishning maqsadga muvofiqligi pedagogik tajriba – sinov ishlarining natijalari bilan tasdiqlandi. Shuningdek,

ilmiy xulosa va tavsiyalar, nashr qilingan ilmiy uslubiy ishlar, respublika miqyosida o`tkazilgan ilmiy – amalliy , ilmiy – nazariy , ilmiy – uslubiy konferentsiyalarda ma'ruzalar bilan faol chiqishlar va ularning nashr qilingan materiallari boshlang`ich sinflar amaliyotiga joriy etilib, taxlil qilinishi, mutaxassislar va keng jamoatchilik e'tiboridan xamda muxokamalardan o`tganligi bilan asoslanadi.

MBIning tuzilishi va xajmi. MBI kirish, 2 ta bob, umumiy xulosa va tavsiyalar, foydalanilgan adabiyotlar ro`yxatidan tashkil topgan.

I BOB. XALQ PEDAGOGIKASIDA MEHNAT TARBIYASI VA ULAR ASOSIDA O`QUVCHILARNI KASBGA YO`NALTIRISH, MEHNATSEVARLIK XISSINI TARBIYALASH

1.1. Mehnat tarbiyasi — xalq pedagogikasining bosh mavzusi

O`zbek xalqi asrlar davomida yosh avlodni mexnatga, mustakil xayotta tayyorlashga alohida e'tibor berib kelgan. Chunki yashash uchun insonlar mexnat o`ilish, mexnat kuroshari, mexnat o`ilish vositalarini uylab topishga majbur buldi. Odamlar o`z urnida mexnat yashash uchun kurash manbai ekanligini anglab etdi. Davr utishi bilan akdiy mexnat jismoniy mexnatdan ajralib chikdi, mexnat tarbiyasiga munosabat o`z; ardi. Endi bolalarni jismoniy mexnatga tayyorlash birinchi uringa o`uyildi. Shuning uchun ham mexnat tarbiyasi xalq pedagogikasining asosini tashkil etadi. Xalq pedagogikasida bekorchilio` bama'nilik va yalkrvlik kattik krralanib, mexnatsevarlio` zaif va yolgiz kishilarga yordam berish maktalar edi.

Mexnat o`ilish, mexnatni sevish — kishi kamolotining mezoni, mexnat o`ilish salomatlik vositasi hisoblanadi.

Ota-bobolarimiz bolalarning O`ziga xos xususiyatlarini Hisobga olib, ugal bola va kiz bolalarning mexnatini bir-biridan ajratishga, bolalarning yoshiga karab mehnat taksimlash, mexnat vositasida ijobiy odatlarni tarbiyalashga o`rgandilar va bu borada yaxshigina tajribaga ham ega bulishdi. Barcha ezguliklarning manbai mexnat, barcha yovo`zliklarning manbai

yalkrvlik ekanini xayotning o`zi ko`rsatdi. Darvoke, xalq tarbiya tizimida mexnat tarbiyasi markaziy Urinni egallashi Ham bejiz emas, albatta. Masalan, xalq mexnatsiz yashashni axloksizlik deb sanaydi. Demak axlokdi bulish uchun mexnat o`ilish kerak ekan-da. Yoki gO`zallik tarbiyasining zamirida ham mexnat yotadi. Chunki mexnat kilmasang, xayot ham, turmush ham go`zal bo`lmaydi, mexnatsiz xovli-joying ham, uying ham orasta bo`lmaydi.

Mexnat kilmasang, kiyim-kechaging ham toza bo`lmaydi. Mexnat kilmasang, korning ham tUymaydi. Mashakkat chekib UKib-o`rganmasang, kalbing ham, fikring ham go`zal bo`lmaydi. Xullas, barcha moddiy va ma'naviy boyliklarning manbai mexnatdir, Mexnat o`ilmagan kishi ham jismoniy, ham ma'naviy tomondan yaroksiz bo`ladi. Zero, harakat kilmasa, ya'ni okib turmasa, suv ham kUlmak bulib sasiydi.

O`zbek xalq pedagogikasining o`ziga xos tomonlaridan biri shundaki, bolalar kundalik uy-ro`zgor, bogdorchilio` me'morchilio` duradgorlio` chorvachilik ishlarini ota-onalari, aka-ukalari, opa-singillari bilan hamkorlikda bajarib, ham jismonan, ham ruxan kamol topib boradilar. Bu jarayonda ota-onalar, kattalar bolalarda mexnatsevarlik fazilatini tarkib toptirishga harakat o`iladilar va o`zlari Hamo`bu borada namuna ko`rsatadilar. Bu esa an'anaga aylanadi.

O`zbek oilalarida yoshlar ota-onalarini, akalarini, opalarini, umuman kattalarni chuo`ur hurmatlashga o`rgatiladi. Odatda 5-6 yoshdan boshlab kuchlari etadigan oilaviy yumushlarda ishtirok etishga o`rgatiladi. Kattalarning oldida sukut sakdash, tartibli, intizomli bulish, kattalarning topshirikdarini bajarishga o`rgatiladi. Shu sababli kattalar so`zsiz obruli, bolalar esa oilaning suyuklisidir. Ular kattalarning ?amho`rliklari bilan o`amrab olingan. Xalqning mexnatga bo`lgan munosabati «Mexnatning tagi roxat», «Mexnat kilgan xor bo`lmas», «Mexnat kilgan elda aziz», «Ishlagan tishlaydi, ishlamagan kishnaydi» kabi makrllarda O`z ifodasini topgan.

Donishmandlar fikricha, mexnat insonni uch balodan: yurak sio`ilishdan, ahloo`iy bo`zilishdan, muxtojlikdan sakdaydi. Tekinxur, dangasa, yalkrvlarga nisbatan aytilgan «Bekorchidan xudo bezor», «Tekinxurga shafkat yo`o`», «Vaxt yalkovga begona» kabi makrllarini aytgan. Xalq pedagogikasida bekorchilio` bema'nichilik va yalkrvlik kattik krralanib, mexnatsevarlio` zaif va yolgaz kishilarga yordam berish maktalgan. Islom dinida mexnat o`ilish ibodat o`ilish bilan barobarligi, mexnat o`ilishdan uyalmaslik kerakligi aytilgan. Zero, mexnat inson xayotining kurki, bezagi. Mexnat insonga baxt-saodat, faravonlik baxsh etadi. Xalol mexnat ma'naviy xayotning mezoni hisoblanadi. Paygambarimiz xalol mexnat hao`ida aytgan Hadislarida dexkonchilikni ulu?laydilar. Ular: «Dexkonchilik bilan shugullaninglar.

Dexkonchilik muborak kasbdir», «Ishni puxta va yaxshilab kilgan kishini Allox yaxshi kuradi», — deydnlar.

Buyuk olim, mutafakkir Ulu?bek ham mexnat tarbiyasiga alohida e'tibor beradi. Uning madrasasida o`o`igan shogirdlar bu erdagi xar bir tadbirda, binoni tozalash, kukalamzorlashtirish va bosho`a ishlarda faol katnashganlar. Ulu?bek ukishda, umuman xayotda, mexnatda chidamli bulishni yukori baxolaydi, bolalarda bu sifatlarni tarbiyalashni talab etadi. Chidamlilik va mexnatsevarlikni o`z timsolida namoyon etadi. U o`zi hao`ida : «Yuldo`zlar jadvalini to`zish mao`sadida biz kechayu kundo`z ishladio` O`z mUljallangan mao`sadlarimizga etguncha biz o`zimizga kadar yaratilgan jadvallar bilan takkosladio` kayta to`zdik va shu tarika yuz kaytalab to`zatishlar kiritib, Un sakkiz yildan so`nggina O`z ko`zlagan niyatimizga etdik», deydi.

Xazrat Alisher Navoiy esa, kishilarni mexnatiga karab ikki guruxga bo`ladi: nomunosib el va munosib el.

«Nomunosib ellar — bosho`alar mexnati evaziga yashovchi, aysh-ishrat va kayf-safo kiluvchi kishilar».

«Munosib el» — O`z mexnati bilan kun kuruvchi, jamiyat manfaati uchun kurashuvchi sof vijdonli kishilar. Bular sofdil, insofli kosiblar, dexkonlar, Hunarmandlar, san'atkorlardir.

Navoiy mexnatni baxtli xayot manbai deb biladi. U inson xayotida mexnat muhim ahamiyat kasb etishini aytib: «yuk chekmok ila kishiga

zebolik erur», deydi. Demak mexnat kishini kamolga etkazadi. Shuning uchun ham alloma O`z asarlarida ijobiy kaxramonlarini mexnatsevar, mexnatni ulu?laydigan kishilar o`ilib tasvirlaydi.

Navoiy reja bilan, akl bilan xalol mexnat o`ilishni1 maslaxat beradi. Mexnat bilan oila, yurt obod bulishini aytadi. U yoshlarni ishni puxta, o`z vaktida bajarishga da'vat etadi.

Axmad Donish kishilarni gayratli bulishga, O`z xususiy ishlariga uralib kolmay, o`aysi yo`l bilan bulsa ham, xalq uchun foyda keltirishga da'vat etadi.

Abdulla Avloniy esa, biror foydali kasb-hunarni egallashni yoshlarning asosiy burchi hisoblaydi. U bir odam ikki ishni eplay olmaydi, fakat muayyan bir Hunar bilan shurullanish, uni puxta egallash lozimligini uktiradi. U bemehnat kun kechirish hamma eng yomon sifatlarning ibtidosi deb hisoblaydi. Shuning uchun ham u mexnatni ulu?laydi. Mexnat o`ilish insonning eng go`zal fazilatidir, deydi. Xar kim baxt va kamolotga mexnat oro`ali gina erishishi mumkinligini uktiradi.

Sa'diy Sheroziy o`z asarlarida xar bir yosh, oiladagi axvolidan kat'iy nazar, Hunar o`rganishi kerakligini aytadi: Hunar lozim, nakshin chizsa bulyuy, Devorlarga buyoklar — pushti, angor. Agar bo`lmas ekan, aazlu Hunar xech, Bilib bo`lmas odami, nakshi devor'. KUrinib turibdiki, Shark.

mutafakkirlarining hammasi Ham mexnatni va mexnat tarbiyasini yashash sharti, insonning ma'naviy kiyofasini belgilovchi mezon deb hisoblashgan.

Xalq insonning salomatligi, jismoniy bakuvvat bulishi va chinikishida mexnat muhim omil ekanligini angladi, buni o`z tajribasida kurdi, tarbiyada bu tushunchani bolalar ongiga ham singdirishga harakat kiddi.

1.2 Xalq pedagogikasida xalq mehnatining shakllari, usullari va mazmuni

O`zbek xalqi o`z xayoti davomida turmushda ishlab chikarish vositalarini yaratish zarurligini, turmushda o`z extiyojlarini xondirish uchun mexnat o`ilish kerakligini tushunib etdi. Bu xadimgi jamiyatga xos xususiyat edi. Davr utishi bilan,jamiyatdagi O`zgarishlar tufayli akdiy mexnat tarbiyasi jismoniy mexnat tarbiyasidan ajraldi. Mexnatga munosabat o`zgardi. Jismoniy mexnatga tayyorlash birinchi uringa O`uyildi. Mexnat xilish va mexnatni sevish inson kamolotining mezoni buldi, mexnat salomatlik vositasi hisoblana boshladi. Bu mexnat tarbiyasining birinchi shakli. Mexnatning ikkinchi shakli bu akdiy mexnatdir.

Axliy mexnat tafakkur, mushoxada, dunyoni bilish, bilimlarni egallash, ular asosida O`z dunyoo`arashini va e'tixoddarini shakllantirib borishdir.

O`tmishda mexnat tarbiyasida turli usul va vositalarni kullash oro`ali bolalar mexnatga ruxan va amaliy jihatdan tayyorlangan. Bolalarni amaliy

mashgulotga tayyorlashda ishontirish, xiziktirish va bola faoliyatini baxolash usullari kullangan. Xalq bu ishlarni amalga oshirishda vosita sifatida uyin va marosimlardan, xalq o?zaki ijodining mexnat mavzuidagi asarlaridan, badiiy sO`z vositalaridan foydalangan.

Bolalarni mexnat o`ilish zarurligiga ishontirishda, ularni mexnatga ruxan tayyorlashda ajdodlarimiz makol, ertao` topishmokdar bilan birga da'vat o`ilish, undash, nasixat O`ilish, maslaxat berish, amalda ko`rsatish usullarini ham kullash gan.

Bu usullar bilan bolalarda mexnatning ahamiyati, uning inson xayotida tutgan urni hao`ida tushuncha xosil kilganlar.

O`tmishda bobolarimiz bolalarni yaxshi va namunali ishlari uchun ragbatlantirganlar. Bu ham mexnat tarbiyasining eng samarali usullaridan biri hisoblanadi. Bunda «Baraka top», «Juda soz», «Umringdan baraka top» yoki «Umring ziyoda bulsin»

kabi so`zlari bilan bolaning kungli , kulib-erkala boshi silangan.

Mexnat tarbiyasida jazolash usuli ham bulib, bu mexnat O`ilishni istamagan, topshirikni bajaemagan, aldamchi, ishyokmas bolalarga nisbatan kullangan. Bunday vaziyatda va'dani bekor o`ilish, majbur o`ilish usullaridan ham foydalanilgan.

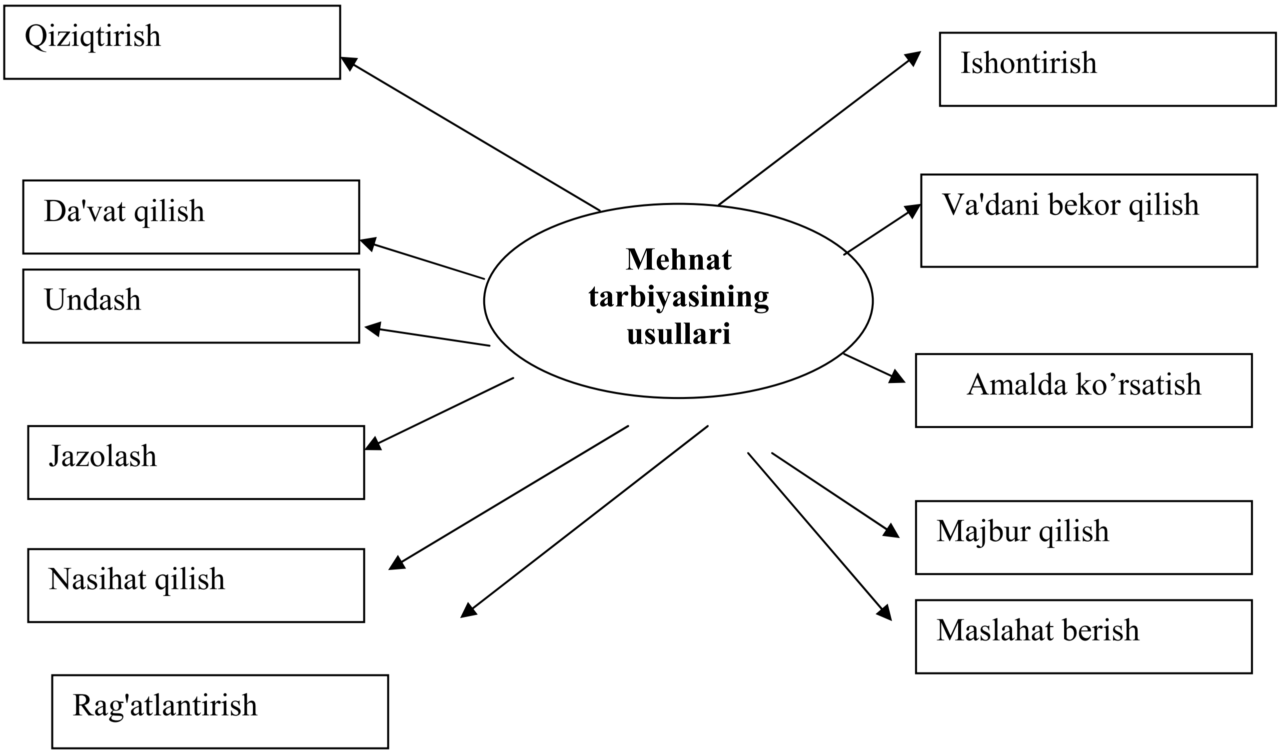

Bolalarni mexnatsevarlik ruxida tarbiyalashda bolalar Uyinlarining ahamiyati katta. Bolalar uyin jarayonida uyin vositasida tarbiyalangan.

N.K.Krupskaya o`zbek bolalari uyinlarining o`ziga xos xususiyatlarini ijobiy baxrlab: «O`zbek bolalari tabiat bilan yakin munosabatda yashaydilar. Ular juda kup kizikarli uyinlarga ega. Ular rus bolalariga Karaganda tez chopadilar», degan edi. Darxakikat, «Bekinmachok», «Chillak», «Ok terakmi, kuk terak», «Ko`z boklagich», «Dor» kabi uyinlar bolalar tarbiyasida muhim ahamiyat kasb etadi.

Bolalarni mexnatsevarlio` ishchanlik ruxida tarbiyalashda xalq ertaklarining ham roli bekiyosdir. Masalan, mexnatsevarlik o`zbek xalq ertakparidan «Zumrad va Kimmat» da o`z ifodasini topgan.

Zumrad o`zbek xalq pedagogikasida ulu?lanadigan eng yaxshi fazilatlarni O`zida mujassamlashtirgan latofatli, mexnatssvar, odobli kiz.

Kimmat esa, aksincha, yalo`ovlikni, xasadguylikni, baxillikni, tantikdikni, kattalarga hurmatsizlikni yuktirib olgan. Albatta, bunda onasining notugri tarbiyasi o`z salbiy ta'sirini ko`rsatgan.

Yaxshi fazilgtparning sharofati, yomon fe'l-atvorning kasofati ertakda juda ta'sirchan tarzda ifodalangan. Shuning uchun ham ubek oilalarida «Zumrad va Kimmat» ertagi kayta-Kayta u kil ad i, aytiladi.

O`zbek oilalaridagi bol ;lar yoshligidan mexnat muxitida bo`lganligi sababli, ular ko`llaridan keladigan ishlarga juda barvakt jalb kilinadilar va ota-onalari singari vijdonan mexnat kila oladilar.

Kizlarga sifatli bichish va tikish, tukish, gilamdo`zlio` kashtachilio` zardo`zlio` duppi tikish o`rgatilgan. Ugil bolalar esa kundalik xayotga kerakli oddiy buyumlarni, shuningdeo` mexnat kurollarini yasashga jao`(b kilingan.

Bolalarni milliy mexnat an'analari ruxida tarbiyalashda maxalla O`ziga xos markaz sifatida boy va xilma-xil imkoniyatlarga ega.

Maxalla jamoasining barkaror ma'naviy-ahloo`iy muxiti bolalarning bush vaktini tez va mao`sadga muvofik tashkil O`ilish, ularni hamkorlikdagi mexnat faoliyati buyicha barkaror ma'naviy-ahloo`iy an'analar va maishiy tamoyillarga ega bo`lgan oilalarning muayyan xududida o`zok vaktlar jam

bulib yashashi tufayli vujudga kelgan urf-odatlar hamda udumlarga rioya kilgan xolla turli mexnat faoliyati sohalariga jalb etish imkonini beradi.

Mexnatning inson xayotida tutgan Urni hao`ida «Avesto»da Ham kimmatli fikrlar keltirilgan. Masalan, «Yaxshilik va ezgulik yaratish uchun kishi mexnat o`ilishi, O`z kUllari bilan noz-ne'mat yaratishi lozim», deyiladi unda.

Yoki «Bolalar juda yosh paytidanok daraxt kuchati o`tkazish, uy-ro`zgor kurollari yasash, erga ishlov berish va chorva bilan shugullanishga o`rgatilishi shart», deyiladi. Yoki yana «Avesto»da «Mexnat kilmaydigan inson, sen xakikatan ham, tilanchilar katorida yot eshiklarga ta'zim o`ilib, abadul-abad bosh egib turajaksan. Xakikatan ham, sening yonigdan turli xil ziroatlarni olib utadilar, bu noz-ne'matlarning barchasi mexnat kilayotgan, tuh va faravon yashayotgan xonadonga nasib o`iladi. Abadul-abad shunday bulajak!», deyiladi.

Navoiyning «Farxod va Shirin» dostonida Farxod fakat ilm olib kolmay, ustozlaridan me'morchilio` nakdoshlik va tosh yunishni o`rganadi. Shirinni izlab Armanistonga borganda xalqning kiynalib, tof kdziyotganini ko`rib, ularga yordamga shohilzdi.

Shox Farxod tof kazishga kirishadi. Shoir uning mexnatdagi maxorati, shijoatini shunday tasvirlaydi. Anit teshasining oldida xar tog, Andokkim, pinok oldida sariyog. Farxod O`z Hunari bilan xalqka nafi tekkanligi, uning

«ogarini engil kilgani» dan mamnun bulib, shunday deydi: Hunarni asrabon netgumdir oxir, Olib tuprokkamu ketgumdir oxir. O`zbeklarning tarix sinovidan utgan, asrlar davomida shakllanib kelgan go`zal mexnat an'analaridan biri bu xashardir.

Xashar — ma'naviy o`adriyatlarimizdan biri bulib, unda xalqning milliy ruxiyati, fe'l-atvori namoyon bo`ladi. Yakdn o`tmishda ham maxalla va kishloklarda o`tkaziladigan xalqning mexnat an'anasi — xasharlar xomiylikning ixtiyoriy uyushmasi, moddiy va ma'naviy xomiylikning tarixan tashkil topgan milliy kurinishidir. Unda moddiy O`zaro yordam, ma'naviy madad, xalqning kudratli kuchi mujassamdir va u juda katta tarbiyaviy ahamiyatga ega ekanligini e'tirof etmog'imiz lozim.

Lekin shunday go`zal mexnat an'anamiz asta-sekinlik bilan O`zimiz sezmagan xolda barham topib bormokda. Biz ana shu noyob an'anamizni kayta tiklashimiz, uning o`uyidagi ijtimoiy-siyosiy ahamiyat kasb etayotgan tarbiyaviy xususiyatlaridan unumli foydalanishimiz kerak:

1. Eng kiyin vaziyatlarda ham o`zbek xalqi o`z yakinlarining gadoylik o`ilib yurishlariga yo`l kUymagan. Bundan nomus O`ilishgan. Chunki bundaylarning isnodi ularning karindosh-urugiga, maxalla yoki kishlogiga tekkan. Shuning uchun maxalla, Kishloo` karindoshlar urtasida darrov «tez yordam» — xashar uyushtirilgan. Xomiylar ham o`z-O`zidan topilgan,

izlanmagan. Usha odamga ham o`ziga yarasha yumush topib berishgan, ham moddiy yordam uyushtirilgan.

O`zbeklar o`z yakinlarining maxalladosh yoki kishlokdosh-larining ish izlab begona yurtlarga ketishlariga ham yo`l o`uyishmagan. Xech kanday moddiy kiyinchilik ularni Vatanni tark etishga majbur kilaolmagan. Vatan tushunchasi, vatandoshlik mas'uliyati mukaddas hisoblangan. Bunday paytda yana o`z hamkishloklari, maxalladoshlari, karindoshlari uchun o`zaro yordam — xashar uyushtirilgan.

O`zbekning kuchasi, arik va xovo`z buylarini axlat bosib yotmagan. har bir maxalla, kishloo` eng avvalo tozalikka, poklikka e'tibor bergan. Baxor kelishi bilan arik kazish, kuchat ekish kabi ommaviy xasharlar avj olib ketgan. Xech kanday rasmiyatchilik bo`lmagan. Xomiy xalqning O`zi bo`lgan.

Maxalla yoki kishlokda tom suvash, imorat kurish, ekinlarni ekish yoki yigash mao`sadida ham navbatma navbat Xasharlar uyushtirilgan. Yoki xasharda katnashishga imkoniyati yo`o` kariyalar, bemorlar, erkagi yo`o` oilalar uchun ham xech Kanday ta'masiz xasharlar O`tkazilgan.

Moddiy tanglikda krlgan, otasi yoki xech kimi Yo`o` buydok yigitlar yoki etim kizlar maxalla oksokrli yoki keksalarning maslaxati bilan unashtirib o`uyilgan va xashar yo`li bilan chiroyli, ixcham tuylar kilingan,

baxoli kUDRat sarupolar tayyorlangan. Tuyga hamma kuchi etgancha o`z xissasini kushgan.

Yashash joyining tayini Yo`o` yoshlar uchun maxalla yoki Kishlok xashar yo`li bilan uylar ko`rib berishgan, xomiy izlashmagan.

Xotin-kizlar ham tuy kilayotganlarga yordam sifatida o`zaro Xasharlar uyushtirishgan: kurpa kavishgan, kashta tikishgan, kiyimlar tikishgan. Xashar yo`li bilan xotin-kizlar birgalikda gilamlar to`o`ishgan, katta palaklar tikishgan.

Kishloklarda xashar yo`li bilan navbatma-navbat mol boki sh gan.

Maxalla yoki kishlokda bugun jamoa birgalikda sumalak yoki xalim pishirishgan, birga baham kurishgan.

Xasharlar juda katta kuch bo`lgan. U xalqning kudratini, Ximmatini, ruxiyatini namoyon etuvchi an'analardir. Xdsharlarning tarbiyaviy ahamiyatini o`uyidagicha izoxlash mumkin:

1) «Bir mushtdan ursa uldiradi, bir lukmadan bersa, tuydiradi».

2) xashar majburiy bo`lmagani uchun ham xech kimga malol kelmagan. Hamma mexnat o`ilib xordik chikargan;

3) xashar tufayli maxalladosh, hamkishloklarda, karindoshlarda bir-biri uchun mas'ullik xissi paydo bo`lgan;

maxalladosh, hamkishlok va karindoshlarda bir-biriga nisbatan o`zaro yordam, hamdardlio` madadkorlik kabi fazilatlar tarbiyalanadi;

karindoshlar, maxalla yoki k.ishloo` axdida or-nomus, g’urur, hamiyat kabi insoniy tuyg’ular tarkib topgan, xashar tufayli.

yakin kishilaringning yoningda senga madadkor ekanligini xis o`ilish oro`ali hamkishlok yoki maxalladoshlarda Vatan, vatandoshlik tuy?ulari uygongan va ulgaygan;

xashar tufayli kishloklarda mexr-okibat, saxovat, Kariyalarga hurmat, bemorlarga gam.xurlio` karindoshlarga yordam, oila, maxalla yoki kishlok sha'nini ximoya o`ilish kabi go`zal fazilatlar paydo bo`lgan va tarbiyalangan;

kupchilik bulib mexnat o`ilish jarayonida yoshlarda mexnat kunikmalari, uni egallashiga extiyoj va ishtiyok paydo bo`ladi. Ular O`z mexnatlari natijasidan zavkdanishga o`rganishadi;

shaxsiy manfaatlar «Ostonadan kucha xatlab chikadi» va umummanfaatiga aylanadi. Xudbinlik hamdardlikka, dustlikka aylanadi;

10) mexnat an'analari — xasharlar yigit-kizlar uchun imtixon vazifasini ham utaydi. Ular kullaridan nima kelishi yoki kelmasligini bilib olishadi. Zaruriy mexnat kunikmalari, Hunar, odob, farosatni o`rganishlariga ularda ragbat, intilish paydo biladi.

Xashar yoshlarda yaxshi, savobli an'analarimizni amalga oshirishga ishtiyok uygotadi, uni xayotiy extiyoj darajasiga kutaradi. Milliy q`adriyatlarimizga nisbatan hurmat va muxabbatni tarbiyalaydi.

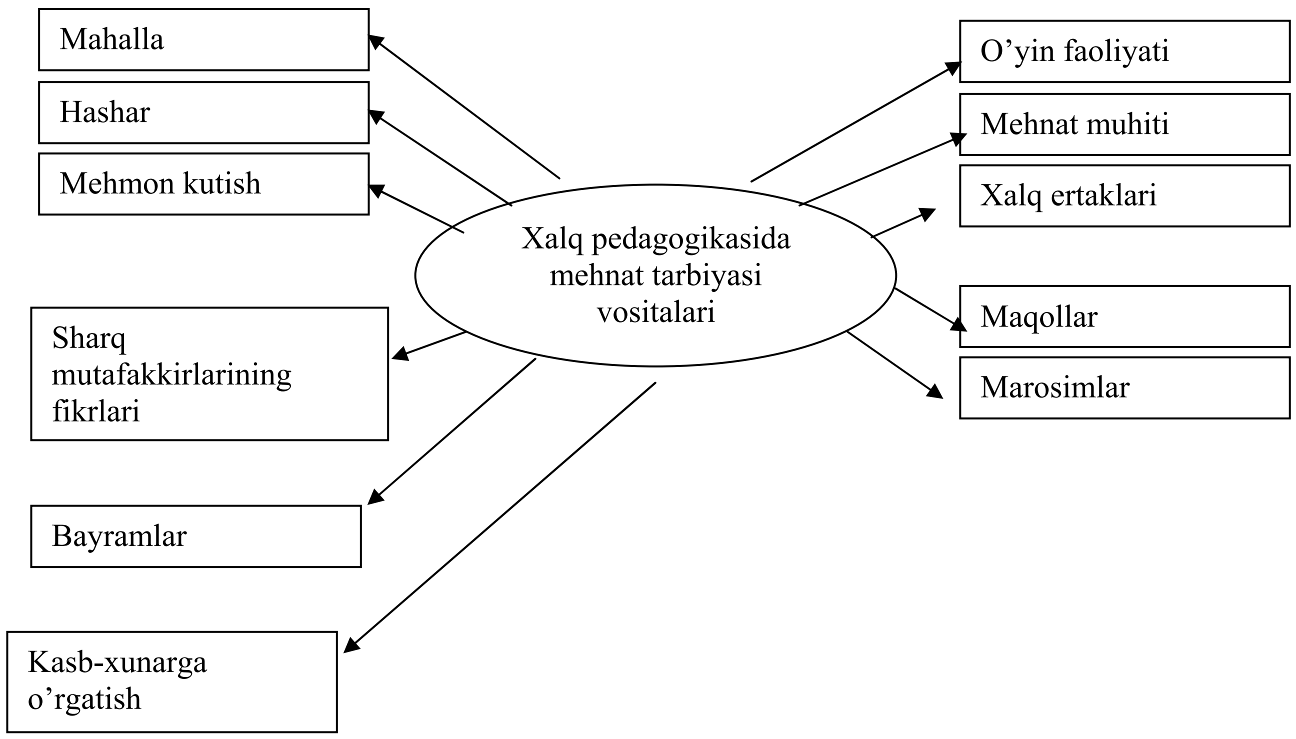

1.3. Xalqning mehnatga va mehnat o`o`rollarita bo`lgan munosabati

Xalq pedagogikasi nafakat mexnatga, balki mexnat kurollariga munosabat, mexnat jarayonini tugoy tashkil etish tutrisida ham boy xayotiy tajribaga, mukammal an'anaga ega. Bu xakda aytilgan xalq makollari ham fikrimizning dal ili bula oladi: «Ish kuroling soz bulsa, mashakkating oz bular», «O`alovini topsang, o`or yogar», «Ishning o`zini bilguncha, ko`zini bil» kabi ...

Ish kurollarini toza, avaylab ishlatishga, o`z joyiga o`uyish, ish joyini ozoda, sarishta sakdash buyicha ham xalqimiz o`ziga xos an'analarga ega. uy-ro`zgor anjomlarining o`z joyiga o`uyilishi, bu targib doimo bir xilda sao`lanishi ... Masalan, nega pichokning joyi oshxonada-yu, kaychi

oshxonada sao`lanmaydi. Ip-ninalar nega xoxlagan joyga tashlab ketilmaydi. Pichokning dami tepaga karatib kuiilmaydi, kdychining ogzi ochik koldirilmaydi?

Bularning hammasi o`z joyida sakdanadi, bolalarning kUli etmaydigan joyga o`uyiladi.

Nima uchun supurgi xoxlagan joyga tashlanmaydi, oyoo` ostida yotmaydi, mexmonxona, oshxonaga o`uyilmaydi. Nega suvning, Kozon, chelao` ovkatlarning yuzi ochik koldirilmaydi? Doim yopik sakdanadi. Kol gan ovk;at krzonning o`zida sakdanmaydi. Surpa, elao` taxta-Uxloo` dasturxonlarning o`z joyi va sakdanish tartibiga rioya kilinadi.

Molxona yoki tomorkada ishlatiladigan ish kurollari o`z vaktida tozalanib, joy-joyiga o`uyiladi.

Mexnat kilganda ham har bir ishni o`z vaktida, maromiga etkazib, me'yorini bilib, kulay sharoit yaratib bajarish kerakki, bu bevosita ishning samaradorligini ta'minlaydi, mexnatingiz zoe ketmaydi. Bu xakda ham dono xalqimiz: «Er xaydasang, ko`z xayda, ko`z xaydamasang, yuz xayda», «Temirni kizigida bos», «Igna bilan bitadigan ishga juvoldiz ishlatma» kabi maxollarni aytgan.

Mexnatsevarlik muayyan mexnat madaniyatini, shuningdeo` uy-ro`zgor mexnatida ham mexnat madaniyatini nazarda tutadi. Buning ma'nosi shuki, uy-ro`zgchor xujaligida biror ish bajarilar ekan, uni fakat tez bajarishgina

emas, balki yaxshi, chiroyli, bejirim, did bilan, imkoni boricha ijodkorlik bilan bajarish muhimdir. Buning hammasi uy-ro`zgor ishlariga joziba baxsh etadi. Uy-ro`zgor yumushlari ham, kundalik ishlar ham ijodkorlikni talab etadi.

Ish joyida ham, ro`zgorda ham mexnatni tutri tashkil etish, mexnat kurollarini joy-joyida saranjom-sarishta, toza-ozoda sao`lash ishning samaradorligini va unumdorligini, kulayligini ta'minlaydi. Bu xakda xalqimiz: «Rejasi yo`o` kishining — unumi yo`o` ishining», deb topib aytgan.

Ishni did bilan, e'tibor bilan, ukuv bilan bajarishning afzalligi hao`ida «Chumchuk suysa ham kassob suysin», — deydi xalqimiz.

Ishni tugri tashkil etish kam kuch va kam vakt sarflab, yaxshi natijaga erishish imkonini bersa, ish kurollarini ayab, o`z urnida ishlatish ishxonada ham, uyda ham ro`zgorga fayz-baraka olib kiradi. Tejamkorlikka asos bo`ladiki, bu xaada xalqimiz: «Yangini eski asraydi», deydi.

Darxakikat, oila-a'zolari kancha toparmon-tutarman bo`lmasin, uyda tartib-intizom, tejamkorlik bo`lmasa, bu uyda baraka bo`lmaydi.

Oybekning «Kupgut kon romanida shunday epizod bor: Yo`lchi otasi ulgach, bir parcha erlarini sotib, otasining ma'rakalarini o`tkazadi va onasining maslaxati bilan pul topish uchun togasi — Toshkentning mashxur

boyi Mirzakarimboynikiga keladi. Boy Yo`lchidan erini sUraganda, u erni sotishganini aytadi.

Boy boshini chaykdb «Attgng, jiyan, er kishi er sotmaydi, er sotgan er bo`lmaydi Dunyoda pul topish kiyin. Undan ham kiyini — pulni o`z urnida sarflash», — deydi.

Demak mexnat kdpgan bilan ma'lum mao`sad va reja, ukuv bo`lmasa, foydasi yo`o`- Shush<ng uchun xalqimiz ana shu borada ham, ya'ni ish jarayonini tugri tashkil etish va menat kurollariga munosabat yusinida ham maktansa arzigulik an'analarga ega.

II BOB. XALQ PEDAGOGIKASIDA KASBGA YUNALTIRISH ISHIDA KO`LLANILADIGAN METOD VA VOSITALAR

2.1. Kasbga yunaltirish ishida ko`llaniladigan metod va vositalar

Xalo` pedagogikasida kasbga yo`naltirishning asosiy vositalaridan biri yoshlarni kasbga yunaltirish an'anasidir. Kasbga yunaltirish an'anasi xdm ikki xil u:ulda amalga oshirilgan:

Ota-onaadan meros utuvchi kasb-hunar an'anasi.

Ustoz-shogirdlik an'anasi

O`zbeklarda azaldan aksariyat xollarda kasb-hunar ota-onadan farzandlarga meros uggan. Nafakat, oilalar, balki xatto maxallalar ham birorta kasb-hunarga ixtisoslashgan.

Shuning uchun ham biror oila hao`ida gap ketsa: «Xa, anovi Xolvachilarmi, yoki tillochilarmi?», — deb surashgan Buning ma'nosi shuki, kasb-hunar oiladan oilaga, katgalardan farzandlarga meros sifatida utgan. Kasb-Hunar buyicha oilaviy sulolalar paydo bo`lgan.

Bu an'anannng mxshi tomonini shundaki, bolalar ko`z ochib mexnat muxitida tarbiyalannshadi, shu kasbga ko`zi singadi, kunikma xosil o`iladi. Masalan, Mukimiy novvoylik bilan, Furo`at savdo bilan, Avaz Utar sartaroshlik bilan, Munis va Ogaxiy miroblik bilan shugullanadi. Bunda xam usta bolalariga o`z kasbiga xos xususiyatlarni bolalikdan shakllantirishga, o`z kasbi sirlarini juda yoshligidan o`rgatib borishga harakat o`iladi.

Ulu? bobomiz Amir Temur O`z bolalariga va nevaralariga ustoz tanlab, bilim, Hunar, chavandozlio` kilichbozlio` merganlio` kurash, jang sirlarini o`rgatishdan tashkari ularni bir-ikki yoihan boshlab buvilari tarbiyasiga berar ekan. Chunki o`z onasi xar kancha okila, kattikkul bo`lmasin, bolasiga ortik mexr ko`rsatadi. Natijada bola erka, mexribon, kungilchan bulib usadi. Bunday xislatli bolalar xrkimiyatni o`zok bosho`a rolmaydilar. Chunki podsholik kattikkullikni, vaziyat talab kilganda, ma'lum ma'noda, shafkatsiz ham bulishni talab etadi. Mao`sad esa, bulgusi xukmdorni tarbiyalash bo`lgan.

Xullas, bu kabi misollarni xalo`imiz tarixidan kUplab keltirish mumkin.

Xalo` pedagogikasida kasbga yunaltirishning ikkinchi usuli — bu ustoz-shogirdlik an'anasidir.

Kadimdan to yakin o`tmishgacha bo`lgan davrda ustoz-shogirdlik an'anasiga kura ustoz shogirdlikka kabul o`ilishdan oldin uni turli sinovlardan o`tkazgan.

Abu Ali ibn Sinoning shogird tanlashdagi sinovi hao`ida gi bir rivoyat bilan tanishaylik: buyuk tabibning kulida ta'lim olish, unga shogird bulish katta sharaf bo`lgan. Kunlardan bir kuni ikki ota — biri boy, biri kambagal, O`z Ugillarini ibn Sinoga shogirdlikka bermokchi bulishadi. «Ey, ulu? tabib, Xo`zuringizga bolalarimizni keltirdik. Tarbiyangizga olib, shogirdlikka kabul kilsangiz. Zora, sizga uxshab tabib bulib etishsalar», deyishadi. Ibn Sino

ularni sinab ko`rib, shogirdlikka olishga rozilik bildiradi. Ibn Sinoning bir odati bor edi. Kim unga shogird tushmokchi bulsa, oldin sinovdan o`tkazar, so`ng tabiblik ilmini o`rgatar ekan. «Bolalarim, — dedi u kelgan yigitlarga karab: tog'y toshlar kezing, chuli biyobonlarni oralanglar, xar biringiz ming donadan Ut-giyox terib kelinglar». Ibn Sino shunday deydida, ularning xaR birpning kuliga xalta beradi. Oradan bir necha kun utadi. Bola larning birinchisi kelib, yikkan giyoxlarini ibn Sinoning oldiga tukadi. Hammasi shifobaxsh giyoxlar. Buni ko`rgan ibn Sino kuvonib suraydi: «Barakalla, uglim, eng dorivor giyoxlarni teribsan, endi bir savolimga javob bersang. Kani, aytchi, oyokkavarishiga nima davo bo`ladi?

Mening tabiblikdan xabarim yuo` — deydi bola. — Sizga endi shogird tushdim-ku?». Ibn Sino: «Shu un kun orasida tabobat ichida yurib, tabiblikdan alifni o`rganmabsanmi, sendan tabib emas. olibsotar chikadi», deydi kunglida, so`ng ovozini chikarib: «Senga javob, uglim, ketaver! Borib olibsotarga shogird bul!» — deydi.

Oradan bir kun utgach, kambagal kishining ugli etib keladi, tuplagan giyoxdarini xakimning oyosh tagiga tukadi. Ibn Sino juda xursand bulib: «Barakalla, bo`tam, kani menga ayt-chi, oyok kavarganiga nima davo bo`ladi?» — deb suraydi. «Yovvoyi rayxon yoxud yalpizni suvda ivitib, ozgina osh to`zidan kushib yuvish kerao` — javob o`iladi bola. «Chudu biyobonda kolding-ku, suv topa olmading deylio` chankokni nima bilan

bosish mumkin?» — yana savolga tutadi ibn Sino bolani. «Yantokning suvi chankokni krndiradi» ham darmon bo`ladi», — dadil javob beradi bola. «Raxmat, Uglim, sen endi menga shogirdgina emas, farzand ham bulding», — deydi ibn Sino mamnun bulib.

Ustoz-shogirdlik an'anasi hao`ida  ran ketganda, Beruniy va uning shogird tanlash usuli hao`ida ham tuxtalib utish mao`sadga muvofikdir.

Beruniy O`zining «Hindiston» kitobining ettinchi bobida shunday bir xikoyani bayon o`iladi: «Ustoz shogirddari bilan o`orongi kechada yo`l bosib borar ekaya. Ular yo`l buyida tik ! o`rgan bir karotinga duch keladidar. Ustoz shogirdlaridan uning nima ekanligini aytishni talab etadi.

Shogirdlardan biri bilmayman deb, ikkinchisi bilmayman na bilishga kudratim etmaydi, deb javob beradi. Uchinchisi gong yorishsa, ma'lum bo`ladi, deydi.

Beruniy uch shogirdining axvolini, k°biliyatini ularning kavoblaridan bilib oladi: olimga birinchi shogirdining ilmsizligi, ikkinchisining bilimsiz va yalkovligi, uchinchisining ilmsiz bulsa ham ma'rifatga intilishi ma'lum bo`ladi. Shu tufayli Beruniy uchinchi shogirdning javobini ma'kullaydi.

Xalo`imiz orasida azaldan xar bir ustozning shogird tanlash sinovlari har xil bo`lgan. Masalan bir mashxur tanburchiga shogirdlikka bola olib kelishsa u bolaning kuliga bir chhp yoki uxdokni tuto`azar ekan. Agar bola chupni erga suksa — bogb >n chupni ot o`ilib minsa — chavandoz, chupni kari lab

ulchasa — sotuvchi, chupni tanbur o`ilib chalsa — tanburchi bular ekan. Ustoz ana shu oxirgi bolani shogirdlikka olar ekan.

Yoki bir rivoyatga kura, boy xio`matkor tanlashda, xizmatkorlarning hammasini yigib, oldilariga ovkat kuyar ekan va o`zi ikkinchi kavatdan, tepagan (ularga kUrinmay) ularni ko`zatar ekan. Kim tez, shoshib kup ovkat esa. ushani xizmatkorlikka olib kolar ekan. Yaxshi iyugird farzanddan a'lo deydi xalo`imiz. Darxakikat, bunga tarixdan kUplab misollar keltirish mumkin Masalan. Ulu?bekning ugli Abdulatif otasining umriga zavol buldi Lekin sevimli shogirdi Ali Kushchi uning nomini dunyoga mashxur kildi.

Bu misollar xalo`imizning shogird tanlashdagi O`ziga xos usullaridan, donoligi, zukkoligi va topkirligidan dalolat beradi. Xalo`imiz shogird tanlashda o`aysi bir usulni tanlamasin, mao`sad bitta — uning mexnatga munosabati, ya'ni mexnatsevarligi va kasbga layokati, krbiliyati, intilishini asosiy mezon o`ilib olgan.

2.2. O`quvchilarni mexnatsevarlik ruhida tarbiyalashda, xalo` milliy bayramlarining o`rni

Xalo` milliy bayramlari — Navro`z, Mexrjon. Ramazon va Kurbon xayitlari ichida ular bilan boglik xolda o`tkaziladigan umalao` lola sayli, kiz majlisi kushchi oshi marosimlari hamda xjche -ak kushigi, ramazon kushi1i yangi kelinni kurish va uni kulidan choy ichish kabi ko`tor udumlarimiz

nafakat UKuvch!' ;)ni dustlio` birdamlio` i oklio` mexr-okibatga un pili, balki mexnatsevarlik "ya da ajdodlarimiz an'anaudumlariga sodikdik ruxida tarbiyalash, ularning mexnatga, go`zallikka bo`lgan extiyoj va kizikishlarini ragbatlantiradi.

NavrO`z bayramida sayilgox katta bozorga aylanib, .1azandalar, kandolatchilar, Hunarmandlar ham o`z maxoratlarini namoyish etadilar. Demak bu bayram nafakat uyin-kulgu, xursandchilik sayli, balki mexnat va Hunar maxoratining kUrigi vazifasini ham utaydi.

Navro`z bilan boglik marosimlardan biri — sumalak gayyorlash jarayonini ko`zatsao` sumalak sayli xursandchilio` mexr-okibat, axillikdan tashkari, yoshlarning, ayniksa kizlarning mexnatsevarligi, ukuvi, epchil va chakkoshshgi, akl farosati, ziyraklikligini namoyish etuvchi o`ziga xos bir kurio` el oldida, keksalar oldida topshiradigan imtixoni, sinov darsi hamdir. Ana shu sinovda kizlarning kanday mexnat kunikmalariga egaligi yakkol ko`zga tashlanib koladi. Chunki, sumalak tayyorlash jarayoni juda katga mexnatni, mas'uliyatni talab etadi. Sumalakni o`adimda yioda bir marta fakat baxorda, anikrogi martning oxiri, aprelning boshlarida xar bir oila alohida emas, jamoa bulib tayyorlagan.

Navro`z bayrami bilan boglik o`tkaziladigan Dala saylining bir turi — lola sayli bulib, yilda fakat bir marta aprelning oxiri, mayning boshlarida lola kiygos ochilgan baxor ayyomida o`tkaziladigan an'anaviy marosim. O`ziga

xos xususiyati shundaki, bu yoshlarning kungil ochish marosimi bulib, mexmondorchilik baxavo kirlarda, tabiat gilamlari ustida o`tkaziladi. Bunda xar kim o`zi tayyorlab bor gan taomlar bilan bir-birini siylaydi. Bu bir tomondan lola sayli, ikkinchi tomondan taomlar va pazandalik maxorati kurigi ham Hisoblanadi. Bunday marosimlarga atab taom tayyorlash iste'mol kiluvchida ham, tayyorlovchida ham nafakat moddiy extiyojni — ochlikni kondirish, balki ma'naviy extiyoj — go`zallikdan zavkdanishni ham tarbiyalaydi. Bunda moddiy zaruriyat ma'naviy zaruriyat darajasiga Usib chikadi. Bu zaruriyat yoshlarni mexnatga kiziktirish, ragbatlantirish vositasiga aylanadi.

Navro`z — baxor bilan boglik an'analardan biri xashar bulib, bunda baxor oyida ario` zovurlarni tozalash, kazish, ekinlar ekish, kuchat o`tkazish kabi ishlar ommaviy tue olgan.

Bu an'ana ham yoshlarni mexnatga ilxomlantirgan, ma'naviy kutarinki rux bagishlagan.

Kadim-o`adimdan ajdodlarimiz Mexrjon bayramini ham nishonlab kelishgan.

Mexrjon bayrami tukin-sochinlio` x°silni yigishtirib olish fasli bo`lgan ko`zda o`tkazilgan. Bu bayramda odamlar etishtirgan xosillaridan nochor oilalarga berishgan. Keksa otaxon va onaxonlarning hurmatini bajo

keltirishgan. Keksalar odamlar urtasidan mexr kutarilmasin deb duo O`ilishgan.

«Mexrjon» bayramida sayllar o`tkazilgan. Unda odamlar mexnati e'zozlangan. Bu bayram orkdli O`o`uvchilar mexnat insonga boylio` hurmat, e'tibor olib kelishini kurishadi. O`z mexnati xosilidan bosho`alarga exson o`ilish o`zgalarga mexr, raxm-shafo`at xissini, o`z mexnatidan, o`z saxovatidan konio`ish Xissini, mexnatga kizikish, undan zavklanish xissini tarbiyalaydi.

Umuman, milliy bayramlarimizning hammasi ham yoshlarda mexnat kunikmalarini tarkib toptirishga yordam beradi. Chunki Xar kanday bayramga tayyorgarlik kuchani, xovlini, uy-joyini tozalashdan, iflos kiyimlar va buyumlarni yuvib tozalash, yashash joyini ozoda, saranjom-sarishta sakdash, bayram dasturxoniga atab turli noz-ne'matlarni tayyorlash, O`z pazandalik maxoratini namoyish etish, uyni bezash, o`ziga oro berishdan boshlanadiki, bularning hammasining zamirida astoydil kilingan mexnat yotadi. O`z mexnatining natijasini ko`rib, kuvonish mexnat kilgan kishiga xo`zur bagishlaydi. O`z ishidan krnikish xissi yoshlarni mexnat o`ilishga undaydi, ularni ragbatlantiradi.

2.3. Mexnat tarbiyasi shaxsni kamolga etkazishda va xayotga tayyorlashda muhim pedagogik omildir

Inson kamolotini belgilovchi uchta asosiy omil bor:

Jismoniy salomatlik.

Ahloo`iy poklik.

Akliy etuklik.

Xar uchala omilning zamirida ham mexnat etadi.

Chunki kishi mexnat kilmay turib jismoniy jihatdan soglom bula olmaydi. Mexnat salomatlik garovidir. Yoki mexnatsiz yashashning o`zi axloksizlikdir. Xech kim mexnat Kilmasdan turib, xox U jismoniy mexnat bulsin, xox akdiy mexnat, ahloo`iy jihatdan pok bula olmaydi. Akliy etuklikning zamirida ham mexnat yotadi. Chunki inson riyozat chekib, oromdan kechib, mashakkat bilan ukimasdan, mexnat Kilmasdan turib akdiy etuklik darajasiga erisha olmaydi. Fakat mexnat oro`ali gina yoshlarni xayotga, kelajakka tayyorlash mumkin. Agar kishi mexnat o`ilish extiyojiga, layokatiga ega bo`lmasa, yashashga ham layokatsiz bo`ladi. Chunki mexnat kilmasdan turib, jamiyatda xech kim o`z urniga ham, izzat-obruga ham ega bula olmaydi. Mexnatsiz na moddiy, na ma'naviy boylikka erishib bo`lmaydi. Shuning uchun bolalarni juda yoshligidanok mexnatga o`rgatib borish, unga ham amaliy, ham ruxan tayyorlash kerak. Toki mehnatni yoshlar ofhp majburiyat, jazo, xakrrat deb kabul kilmasinlar. Yoshlar uchun mexnat

yashash sharti, xayotiy zaruriyat, ma'naviy extiyojga aylanishi lozim. Bunga erishish uchun tarbiyachilar, pedagoglar ta'lim jarayonida ham, tarbiya jarayonida ham xalo`ning ajoyib tarbiya usullaridan, xalo` pedagogikasi an'analaridan unumli foydalanishi, ularni o`z urnida kullay olishi kerak. Ana shundagina mexnat yoshlar Xayotining asosini tashkil etadi, ularning umriga mazmun bagishlaydi. Shundagina yoshlar xayotni tekis, sillik yo`l, mexnatni esa mashakkat deb bilishmaydi. xakikiy xalol mexnat inson xayotini go`zallashtiradi, kalbini boyitadi, fikriga saykal beradi. bu borada ham eng buyuk ustoz xalo`imizdir.

Shu urinda bir rivoyatni keltirishni lozim topdik. Rivoyat o`ilishlaricha, bemor yotgan ota o`zining so`nggi kunlarida utgan umrini sarhisob o`ilib, bolasini vaktida mexnatga tayyorlamaganiga pushaymon eydi va bu xatosini to`zatib, uglining takdiridan xotirjam bulib ketishga karor o`iladi. Farzandini yoniga chakirib: «Uglim, ertaga ertalabdan ter tukib ishlab, menga bir akcha pul topib kel», — deb tayinlaydi. Ugil uydan chio`ishi bilan onasi bir akcha pul berib, «bora Kol, uglim, bu pulni kechkurun olib kelib otangga berasan», — deydi. Ugal kech bo`lganda otasining xo`zuriga kelib, pulni unga beradi. Otasi pulni olib, yonib to`rgan olovga (uchokka) tashlaydi. Ugil pinagini bo`zmaydi. Ota: «Uglim. ertaga yana bir akcha pul olib kelasan», — deydi. Ugil rozi bo`ladi. Uydan chikkach, onasi yana bir akcha pul beradi va tayinlaydi: «Uglim, kechgacha kunglingni xushlab yuraver. Fakat kechki payt

kelishda kuchaning boshidan yugurib kel, toki ozrok terlagin, otang ishonsin», — deydi. Ugil chikib ketadi va kechki payt kuchani bir aylanib, yugurib keladi va pulni otasiga beradi. Ota yana pulni olovga tashlaydi. Ugil befaro` Ota yana ertaga pul topib kelishni tayinlaydi. Ona ham bu gal ugliga pul bermay: «Uglim, o`zing ishlab pul topmasang, bo`lmaydi», — deydi. Ugal chikib ketadi. Kechgacha yuk tashib, bir akcha pul topib keladi. Otasiga kiritib beradi. Ota pulni olib, yana olovga tashlamokchi bo`lganda, ugil jon-jaxdi bilan otasining kuliga yopishadi: «Ota, bu nima kilganingiz. Axir, bu pulni men kancha kiynalib topdim», — deydi. Shunda ota uglidan xotirjam bo`ladi. Kissadan xissa shuki, mexnatning noni shirin bo`ladi. Mexnat evaziga kelgan narsa kadrlanadi. Bu ham xalo`imizning farzandlarini mexnatga tayyorlashning okilona bir yo`lidir. Mao`sad — mexnat yashash zaruriyati ekanligi, insonni ulu?lashi, mexnat xar bir kishi uchun xayotiy extiyojga aylanishi zarurligini yoshlarning o`zi amaliy xayotda tushunib etishlari kerak.

Xuddi shu urinda Prezidentimiz I.A.Karimovning «O`zbekistonning o`z istio`lol va tarakkiyot yo`li» risolasida aytgan fikrini keltirish joiz: «Xar bir insonning, ayniksa, endigina xayotga kadam o`uyib kelayotgan yoshlarning ongiga shunday fikrni singdirish kerakki, ular urtaga o`uyilgan mao`sadlarga erishish o`zlariga boglikekanligini, ya'ni bu narsa ularning sobitkadam gayrat-shijoatiga, tula-tukis fidokorligiga va cheksiz mexnatsevarligiga

boglik ekanligini anglab etishlari kerak. Xuddi shu narsa davlatimiz va xalo`imiz ravnaktopishining asosiy shartidir. Bu vazifalarni bajarish esa ustoz va murabbiylardan fidoyirlio` zaxmatli mexnatni talab o`iladi.

XULOSALAR VA TAVSIYALAR

MBI natijalaridan quydagi xulosalar chiqarildi va tavsiyalar berildi:

1. Boshlang`ich sinf o`quvchilarida mehnat an'analariga qiziqishni shakllantirish haqida aniq tasavvurlar hosil qilish.

2. Boshlang`ich sinflarda mehnat ta'limining boshqa o`quv fanlari bilan bog`lanishini dastur, o`quv reja asosida amalga oshirish.

3. Boshlang`ich sinflarda o`qitiladigan fanlar mazmuni tadqiq qilinib, mehnat va kasb ta'lim-tarbiyasi haqida uzliksiz bilim berishni ta'minlash. Bunda:

-ta'lim uzliksizligini ta'minlash;

-fanlar aro bog`lanishni ta'minlash;

-o`quv dasturlari va darsliklar o`rtasidagi maqsadga qaratilgan nazariy va amaliy tushunchalarni uyg`unlashtirib borish;

-olingan nazariy bilim, amaliy ko`nikma va malakalar orqali mehnat an'analari ahamiyati haqida aniq tasavvurlar hosil qilish.

4. Boshlang`ich sinflarda mehnat ta'limi bo`yicha o`quv do`asturi shunday tuzilishi kerakki, provardda, o`quvchilarning mehnat ta'lim-tarbiyasiga oid nazariy bilim, amaliy ko`nikma va malakalari o`quv dasturidagi materiallar bilan uzviy bog`lanishini ta'minlash.

5. Sinfdan tashqari qilinadigan ishlarda quydagi dedaktik talablarni tizimli bajarish zarur:

-mehnat an'analari haqida ota-onalar bilan maktab hamkorligini davr talabi darajasiga ko`tarish;

-oilada mehnat an'analarini davr talablari asosida takomillashtirishga maktab o`qituvchilarining ko`maklashishlari;

-boshlang`ich sinf o`quvchilarida mehnat an'analariga doir bilimlarni mustahkamlash maqsadida mahallalarda, jamoa joylarda, ishlab chiqarish korhonalarida Mehnat qahramonlari, ilg`or ishchi va dehqonlar, ijodkor o`qituvchilar bilan uchrashuvlar baxs-munozara, savol-javob soatlari va ekskursiyalar tashkil qilish;

-boshlang`ich sinf o`quvchilariga darsdan tashqari vafqtlarda mehnat an'analariga doir ma'ruzalar, suhbatlar, munozaralar tashkil qilish.

6. Mehnat an'analariga doir o`quv-uslubiy qo`llanmalar, tarqatma va dedaktik materiallar, elektron darsliklar multimediya majmuasini audio, videofilimlar, darsliklarning yangi avlodini yaratish.

7. Mehnat an'analaridan foydalanishda o`qituvchilar salohiyati va savsiyasini umumjahon ta'lim standartlari talablari darajasiga ko`tarish.

TAVSIYALAR

1. Umumta'lim maktablarining boshlang`ich sinf o`quvchilarida mehnat an'anariga qiziqish faoliyatini shakllantirish samaradorligini oshirish.

2. Umumta'lim maktablarining boshlang`ich sinflarida mehnat an'analariga

qiziqish faoliyatini samarali tashkil etish borasidagi ilg`or ish tajribalarini o`rganish va ommalashtirish tadbirlari bo`yicha ish rejalarini ishlab chiqarish.

3. Boshlang`ich sinf o`quvchilarida mehnat an'analariga qiziqish faoliyatini shakllantirishni yaxlit tizimga keltirish.

4. Boshlang`ich sinflar uchun yaratilayotgan o`quv dasturlari, darsliklar, elektron darsliklar dars ishlanmalarida mehnat an'analariga o`quvchi qiziqishi faoliyatini shakllantirishga oid tushunchalarni kiritish.

5. Dedaktikaning ketma-ketlik, izchillik, ilmiylik,ko`rgazmallik, nazariya va amaliyot uzviyligi kabi tamoyillaridan foydalanib boshlang`ich sinf o`quvchilarida mehnat an'analariga qiziqish faoliyatini shakllantirish imkoniyatlarini kengaytirish.

6. Zamonaviy (pedagogik, kompeter axborot-kommunikatsion) texnalogiyalar va texnik vositaardan samarali foydalanish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO`YXATI

1. Karimov I. A. Barkamol avlod-O`zbekiston taraqqiyotining poydevori.- T.: 1997. 20-29 b.

2. Vorobev A.I. Mehnat politexnika ta'limi didaktikasi.–T.: O`qituvchi.1992.

3. Vorobev A. I. va boshqalar.Mehnat ta'limi. -T.:O`qituvchi.1992.87-112 b.

4. Vorobev A. I. Mehnat ta'limi va kasb tanlashga yo`llash metodikasi.–T.: O`qituvchi. 1980.

5. Mavlonova R. va boshqalar. Mehnat ta'limi metodikasi.–T.: O`qituvchi. 1986.

6. Mavlonova R. Mehnat 3- sinf o`quvchilari uchun darslik. – T.:Mehnat 1993.

7. Mavlonova R. Mehnat 4-sinf o`quvchilari uchun darslik. – T.: Mehnat.1995.

8. Mehnat ta'limdan umumiy o`rta ta'lim maktablari uchun davlat ta'lim standartlari. «Ta'lim taraqqiyot; IV maxsus son 1999.

9.O`zbekiston Respublikasi umumta'lim maktablarida mehnat ta'limining o`qitilishining taraqqiyotini tizimi (kontseptsiyasi). Loyiha. Z.M. Yahyoeva va boshqalar.–T.:1994. 34-64b.

10.O`zbekiston Respublikasi hunar-texnika ta'limini rivojlantirish kontsepsiyasi. A.P. Xudayberganov, X. F. Rashidov., - Toshkent.: 1992, 24-42 betlar.